

KARBID (odlomak iz romana)

Slovačka vlada je izdala zvanično saopštenje da je ispod granične linije Slovačke i Ukrajine otkriven tajni tunel sa železničkom prugom. Tunel je dužine sedam fudbalskih terena i u njemu je pronađeno preko 2,5 miliona kutija švercovanih cigareta. U policiji kažu da se tunel mogao koristiti i za nelegalno prebacivanje ljudi...

Reuters, 19. 07. 2012.

Glava prva u kojoj se pojavljuje Tis, da bi odmah zatim propao pod zemlju

Jednom, u ne tako dalekoj budućnosti, ovde više neće biti nikog.

A danas ovde još živi nekoliko desetina hiljada ljudi, u ovom gradiću ispod planine, a iznad reke. Još su tu, ali bi rado da odu. Što je čudno, jer je Medvedov prostro stvoren za život. Nekad se ovo mesto zvalo jednostavno i vrlo primereno – Medovo, ali su onda stigle horde iz imperije medveda koje su mu promenile ime. Ona imperija je pala, ali ime više nije menjano, toliko su bili lenji i ravnodušni Medvedovci. Žitelji okolnih sela su govorili da je omiljena životinja Medvedovaca – zmija, zato što može istovremeno da leži i da se kreće.

Ali čuda se događaju, pa se tako i među lenjim i tromim Medvedovcima našao jedan čovek nemirnog duha, energičan, pravi lider. On je sam sebe zvao Tis, ali su ga njegovi učenici (Tis je bio nastavnik istorije) na časovima zvali Mihajlo Oleksijovič, a iza leđa – Karbid. Zli jezici su govorili da se u nastavnikovom telu odvija previše aktivna razmena gasova, toliko aktivna da ti gasovi često izbijaju iz raznih otvora na telu, tako da čitav razred može da padne u nesvest. A miris vuče na karbid kalcijuma.

Tisova žena Marička je, kao što i priliči jednoj Medvedovki, u skoro svemu bila vrlo lenja, jedino je umela vredno da radi jezikom. Njoj samoj se nijedan posao nije lepio za prste, ali je stalno pokušavala da navede muža da nešto radi. Recimo, kaže mu ona: „Dođi da jedeš!“ A on – pametan čovek, ima visoke škole – odgovara: „Što ja da idem, kad možeš da mi doneseš.“ Mnogo je voleo da se zakopa u svoje knjige i mape, nije mogao da se odvoji od njih. Kao da je živeo u tom starom i skoro zaboravljenom svetu, o kome je stalno nešto čitao i pravio zabeleške. Marička se dosađuje, moli muža da izide iz svoje

sobe, da malo posedi i popriča sa njom, a on sve jedno te isto: „Zauzet sam”. Đavo nije dao ženi mira, pa ga jednom pita:

– A zašto ti sam sebe zoveš Tis?

– Ženo, bolje gledaj svoja posla, ti se u to ionako ništa ne razumeš. Ako baš hoćeš da znaš, u starom Rimu je bio imperator Tiberije, koji je mnogo dobrih stvari učinio za svoju zemlju. A nazvao se Tiberije zato što kroz Rim teče reka Tibar. Kod nas teče reka Tisa, i zato sam ja Tis.

– Ako se on zvao Tiberije, ti bi onda trebalo da se zoveš Tiserije. I to bi ti baš odgovaralo: kad god treba nešto da se uradi, ti napraviš sranje. Jesam li ti rekla neki dan da kupiš metlu? A šta si ti uradio? Kupio si sunđer, kao: prilikom kupanja treba trljati telo sunđerom, naučnici su dokazali da je to dobro za krvotok – tako si mi posle objasnio. A meni treba metla da pometem dvorište!

– Maričko, dušo, nemoj da se nerviraš. Ja samo hoću da uradim nešto dobro za naš kraj i za Ukrajinu. Hoću da pomognem narodu. Ja svoj lični interes ne stavljam iznad društvenog, državnog. Moje delo će oceniti tek buduća pokolenja.

– A ti, onda, Tiserije, uzmi pa napravi buduća pokolenja, godinu da te nisam videla u krevetu, spavaš u toj fotelji, kao da se plašiš rođene žene! Narodni heroj! Lelemude jedan!

Jednom rečju, nije bilo lako Tisu među primitivnim malograđanima koji misle samo na sebe. Za njega su najveće vrednosti bile dobro i sreća domovine, a ne novac, položaj i razni luksuzni predmeti. Zato je Tis mogao da odvoji dva-tri sata kako bi otiašao u najbližu kafanu i tamo običnom narodu uz čašu priovedao slavnu istoriju naše domovine, ali nikako nije imao vremena da popravi vrata od drvenog klozeta u vlastitom dvorištu. Zbog čega ih je trebalo pridržavati jednom rukom za vreme boravka u istom, što je bilo vrlo nezgodno kad bi se čovek morao obrisati ili navući pantalone. Ne jednom su komšijska deca mogla videći kako se vrata od klozeta otvaraju uz odvratno škripanje, a tamo – zatečeni Karbid izbuljenih očiju.

Možda Tis i nije uspevao da realizuje baš sve svoje zamisli. Ali to nije bilo važno, jer je pred njim bio projekat čija će grandioznost ispuniti njegov život smislim. Ideja, koja će kompenzovati sve njegove promašaje i neuspehe, i zauvek upisati njegovo ime u istoriju. Čovečanstvo nikad nije znalo da ceni svoje junake. Proroka je bilo malo, a i to malo primitivan narod nije umeo da prepozna u svojoj domovini. Ispočetka su se svima njima samo podsmevali; Tis je bio istoričar pa je dobro znao da je tako bilo oduvezek. Zato se i nije mnogo nervirao. Uostalom, odnedavna je Tis imao Misiju.

Može se proživeti život a ne iskoristiti svoju šansu. Ta se šansa uvek pojavljuje slučajno, i zato je treba umeti na vreme prepoznati i čvrsto se uhvatiti za nju. Takvu šansu je dobio i Tis. Kao što je nekad dobio Njutn, jabukom po glavi. Ali dok je fizičara udarila jabuka, naš junak se udario sâm, bez ičije pomoći. A Marička je još vikala na njega, kao, pijandura, već ne može sam ni da se dovuče kući. Ali Tis je bio srećan što mu je sudbina dala šansu. Neko bi mogao stvarno i poverovati u verziju njegove žene: čovek se noću vraćao iz kafane pijan ko letva, nije video da je sa uličnog šahta skinut poklopac, pa je naglavačke upao unutra i

okupao se u govnima, pomijama i drugim otpacima. Dobro, možda je to i tačno, ali to je samo jedna strana istine.

Drugu je video samo Tis; on je, možda, i upao u kanalizaciju, ali se zahvaljujući tome u njegovoj glavi rodila ideja koja mu je ispunila život smisom. Ideja se sastojala u tome da treba ići upravo tamo, pod zemlju. Tamo se treba uputiti, tamo treba tražiti bolju budućnost za svoj nesrećni narod! Podzemna Ukrajina! Tis je sada znao da će ostvariti nešto što još nikome nije palo na um. Čitav njegov dosadašnji život predstavljao je simbol ovoga što dolazi: rad u struci istoričara i nije ništa drugo do kopanje, udubljivanje. Tako da ga je još u mладости intuicija odvela na pravi put – u dubine! I upravo se tamo našao – u šahtu mesne kanalizacije.

Kući se Tis vratio mokar i noseći sa sobom takav oblak mirisa da se moralo bežati od njega, ali lice mu je obasjavao blaženi osmeh. Mora da je zato Marička i pomisila da je Tis trešten pijan. Ali to nije bilo tačno: Tis je popio samo dve-tri duple ljute, ništa više. I, da li je on uopšte želeo da pije? Ni najmanje, nego se drugačije ne može dopreti do običnog čoveka. Ovako, sedneš sa čašom uz, recimo, neku grupu građevinskih radnika, pa kad dođe red na tebe da izgovoriš zdravicu, a ti onda zdravicu u čast kijevskog kneza Svjatoslava. I iskoristiš priliku da zdravici dodaš kratku – dvadesetak minuta – lekciju iz istorije. Danas se jedino tako može izgraditi nacionalna svet – zdravicu po zdravicu. I, prema tome, Tis uopšte nije pio zbog sebe, nego zbog Ukrajine. Ali kako bi ograničena Marička mogla to da shvati?

Uostalom, sad, kad se Tis okupao i zavukao pod perine, moglo ga se s punim pravom proglašiti srećnim. Tragovi pijanstva su činili da mu misli budu smeles i poletne. Tis je padao u san kao u otvoreni kanalizacijski šaht, samo što je dole umesto fekalija bila slava, zvezde, uvažavanje čitavog naroda. Video je sebe kako korača duž ulice među okupljenim srećnim Ukrajincima, kako mu oni oduševljeno aplaudiraju, skandiraju, pevaju „Mnogaja leta”, a on ide sa blagim osmehom na licu. Na kraju puta – svetlo: veliki sto, postavljen najrazličitijim jelima i pićem. Tu je i šljiva, i loza, i dunja, i pivo, i sve što je potrebno jednom pravom narodnom heroju. A na svakoj čaši – grb Ukrajine s jedne strane i zvezdice Evropske unije sa druge. Na dnu je ugravirano njegovo, Tisovo ime, ime čoveka koji je ostvario svoju misiju i napokon ujedinio napačenu Ukrajinu sa majkom-Evropom. A tako će i biti. On će ostvariti svoj naum. Dobro je što mu je sudbina poklonila šansu sada, kad mu je svega četrdeset i četiri, kad je pun snage i energije. Pronašao je svrhu svog života. Sad još samo treba da okupi ljude koji će mu pomoći da ostvari genijalnu ideju. A ljude već ima, ima on svoje odane prijatelje koji ga nikad neće izneveriti. Već sutra otići će kod Ikara – on će se oduševiti kad čuje Tisovu ideju. Okupiće sve prijatelje, tu elitu giganata duha, patriota, pravih Ukrajinaca. Sve će biti kako treba. Hvala Bogu što mu je poslao tu kanalizacionu rupu koja ga je navela na duboku misao! Tonući u san, Tis je iznova i iznova padao pod zemlju gde su ga čekala iskušenja i usponi, slava i trijumf. Mrmljao je nešto u snu, smeškao se, vrteo. Rukama je u snu kopao zemlju ponirući sve dublje i dublje.

Glava druga

U kojoj Tis žuri do Ikara

Probudivši se, Tis je dugo pokušavao da shvati gde je. Celu noć je proveo pod zemljom, kopajući, rijući, zubima kidišući na tle, a onda je pred sobom ugledao sijalicu koja je visila na kablu sa plafona. I koja je sijala čas jače, čas slabije – opet je jačao i slabio napon. Ali Tis pomisli da će isto tako lampa na rudarskom šlemu obasjavati dno jame kad okupi prijatelje i započne sa kopanjem.

U sobi se, ne jako ali ipak, osećao miris fekalija. Drugim rečima, smrdelo je. Kupajući se sinoć, Tis ipak nije uspeo da se u potpunosti osloboodi tog smrada. Naravno da on to uopšte nije osetio – ljudi uopšte uzev retko osećaju vlastiti miris i isto tako retko uviđaju svoje mane. Ali zato se Marička, ušavši u njegovu radnu sobu, namrštila kao da je sama ugazila bosom nogom u gomilu tople kravljе balege.

– Gospode bože, pa barem da si otvorio prozore, kad već ne umeš ljudski da se okupaš! Ili spavaj napolju, sa psom! Samo što bi i pas pobegao od tebe, alkonaute nesrećni! Pijanduro! Kako ćeš sad u školu, kako misliš da će deca da sede i da te slušaju, kad ni pas ne može da sedi pored tebe? Pogledaj svoju sobu kako je neuredna: nema lustera, sijalica visi sa plafona kao u štali, knjige razbacane ispred ormanâ za knjige, kao da je neko vršio pretres, na stolu – mapa sa kostima iz prekjucerašnjeg boršča, i sve to obavijeno tvojim mirisom, mirisom govneta! Što sam se udala za tebe, što nisam poslušala mamu koja mi je lepo rekla da je bolje poći za grobara nego za istoričara, bolje za invalida koji bar ima normalnu invalidsku penziju, nego za nastavnika u školi! – jadikovala je žena.

– E, pa, i mene je pokojni otac upozoravao: ne uzimaju svinju iz sela Sasova, ni ženu iz Koroleva. A ja ga nisam poslušao, oženio sam se tobom, i na svadbi su me udavili zdraviciama kako je Korolevo selo kraljeva, a ti si prava kraljica. Kravica si ti, a ne kraljica! Ti si krava koja mi truje život, koja oko maše repom i kvari mi koncentraciju! 'Ajde, beži odavde, vidiš da razmišljam!

Marička je prvo htela da pljune na pod, ali se na vreme setila da će ionako morati sama da pospremi sobu, pa je samo odmerila muža najprezivijim mogućim pogledom i izišla. A Tis je u tim trenucima stvarno izgledao bedno: napola je ležao u staroj, pohabanoj fotografiji kojoj je nedostajala jedna nožica, pa se nakrenula kao „Titanik“ spreman da ode na dno. Tis je na sebi imao samo stare karirane gaće i crne čarape. Jedna od njih, leva, na mestu palca je imala poveću rupu koju je napravio dugačak prljav nokat. Tisova kosa – masna i crna sa tragovima sedih – izgledala je kao da nikad nije videla češalj; dlačice na njegovim mršavim i skoro rahitičnim nogama, premreženim tamnom paučinom krvnih sudova, bile su dugačke i nakostrešene kao da su nanelektrisane. Prizor su dopunjavalii dugački brci: jedan brk se kao antena dizao uvis, drugi se, zabalavljen tokom sna, zalepio za obraz.

Ukratko, Tisov izgled je tog jutra bio u krajnjoj suprotnosti sa grandioznošću njegove zamisli. Ali čim se setio svoje noćne epohalne ideje, raspoloženje mu se odmah popravilo i on se čak osmehnuo sam sebi, pokazujući zlatan zub na mestu gornjeg desnog sekutića.

Pokušao je i da namota brk, ali je ovaj bio toliko mokar i slinav da je Tis samo gadljivo obrišao ruku o fotelju. U Tisu kao da se uključio nekakav nevidljivi mehanizam, nekakav motor koji je ispravio našeg junaka i ubrzao njegove pokrete. U medicini se to zove efekat jutarnje euforije posle dobre pijanke, kada se čovek budi još uvek neistrežnjen, a samim tim i neprimereno energičan, veseo i entuzijastičan. Ali Tis to nije znao, pa je svoju telesnu hemiju protumačio kao rezultat genijalnosti i snage svoje zamisli.

Tis nije imao prava da okleva; sada je svaki minut bio od ogromne važnosti. Valjalo mu je pohitati do najboljeg prijatelja koji će mu pomoći da ostvari zamisao. Tis je uskočio u dva broja veće pantalone i zakopčao ih kaišem oko mršavog struka. Stegnute gore, pantalone su se širile nadole i izgledale su kao sukњa. Onda je morao da otkopča kaiš, jer se dosetio da treba da obuče košulju. Obukavši je i uvukavši u pantalone, nazuo je crne i, kao koža u salamandera, blatom pokrivene špicaste cipele, još jednom se pogledao u ogledalu na verandi, uzeo bluzu i nabio na glavu crni šešir. Iz džepa na bluzi izvadio je kineski digitalni sat i stavio ga na desnu ruku; to je smatrao originalnim i dostojnjim ljudi sa istorijskom misijom. Ispred ogledala je stajala bočica sa jeftinim ženinim parfemom i intuicija je došapnula Tisu da bi valjalo malo da se pošprica njime. Žitelji Medvedova su uopšte uvez smatrali da bolje mirišu ako obilno koriste parfem, dok kupanje čoveku i nije preko potrebno.

Za to vreme motor u njemu nije se gasio i slao je nogama veliku energiju, pa je Tis go-to trkom presekao dvorište i uteleo u šupu, odakle se posle nekoliko trenutaka izvezao na starom biciklu. Kad je podizao nogu da se popne na bicikl čuo je kako mu se pantalone cepaju na turu, ali sad više nije bilo vremena da se presvlači. Na kraju krajeva, ko može videti rupu na zadnjici čoveka koji vozi bicikl, zaključio je Tis, a on je ipak bio čovek sa višom stručnom spremom. Ali ovako, iz prve, Tis ipak nije stigao daleko: njegovu široku nogavicu zahvatilo je lanac, povukao nogu i nespretni biciklista je, izgubivši kontrolu, sa treskom, kao Don Kihot pao sa svog gvozdenog konja još u svom dvorištu. Ovo ga je malo zadržalo, jer je morao da izvuče nogavicu sažvakano između lanca i prednjeg lančanika, i tek onda se dosetio da iz džepa na grudima izvadi dve štipaljke i stavi ih na nogavice. Uspravivši se, Tis je otpjunuo, skočio na bicikl i pojurio ulicama kao školarac – brzo i krivudajući, dižući za sobom prašinu i rasterujući čopore uličnih pasa koji su dremali na suncu.

Za Ikara su u Medvedovu svi znali i u izvesnom smislu je uživao veliki ugled. Tis i on su se družili (ispoučetka više Ikar sa Tisom a danas obrnuto) još od školske klupe u koju ih je razredna Liza Pavlovna posadila zajedno. U školi su se odlično provodili: obojica – puni bubuljica, obojica su voleli da izvedu neku nepodopštinu, zajedno su bežali sa časova, ispuštali gume na biciklima drugara iz razreda ili pišali u vase sa cvećem susednog razreda. Život ih, očigledno, nije slučajno sastavio, jer su se Ikar i Tis odlično dopunjavalii: u školi je Ikar, ili, kako su ga tada zvali, Stepan, a pošto je bio iz mađarske porodice, još i Ištvan – prisivao od Tisa, kome je učenje išlo lakše. Po završetku osnovne škole putevi su im se razili: Ištvan se upisao u Politehničku školu u Medvedovu, gde je učio za automehaničara, a Tis na Fakultet za istoriju Užgorodskog univerziteta. Završivši studije Tis se vratio u Medve-

dov da predaje istoriju u školi, pruživši tako Ikaru mogućnost da se oduži za nebrojene prepisane domaće zadatke, pismene i kontrolne. Ikar je u međuvremenu postao biznismen (kako su ga sa ponosom zvale komšije i rođaci), odnosno krijumčar (kako su ga zvali u lokalnim novinama i miliciji), pa je tako u teškim i siromašnim devedesetim uvek imao zdrav novac, koji bi povremeno i pozajmljivao Tisu, naravno, znajući da nastavnik ne samo da nikad neće moći, nego neće ni pomisliti da ga vrati.

Ikarova karijera biznismena počela je onog dana kada je napunio osamnaest i dobio pasoš. On je tada još pohađao Politehničku školu, ali je istovremeno i radio u lokalnom auto-servisu. Uveče se zadržao posle posla i, kad je glavni mehaničar otisao kući, uzeo je kola na kojima je sutra pomoću aparata za zavarivanje i vazduha iz kompresora trebalo da se proširi rezervoar. Putem zagrevanja metala automehaničari su šezdesetlitarski rezervoar starog, pretpotopnog audija pretvarali u skoro stolitarski. To je odgovaralo vlasniku jer je tako mogao voziti preko granice, u Mađarsku, skoro duplo više dizela, koji je u susednoj zemlji bio triput skuplji. Tako bi vešti preduzetnik dobro zaradio u Mađarskoj na dizelu, istočivši ga i ostavivši u rezervoaru samo koliko je potrebno da se vrati na Zakarpacije. Naravno, u takvom poslu moralo se podmititi carinike, i to jednu grivnu za svaki prodati litar, ali je štos bio u tome što su oni mislili da je rezervoar audija standardan, od šezdeset litara, pa im je krijumčar mogao dati samo 58 grivni (jedan litar bi se potrošio na put tamo i nazad). Upravo od vlasnika tog audija Ikar je naučio izreku koja će postati njegov životni kredo: ko u životu nije najebo, taj ne zna šta je život.

Dakle, na svoj osamnaesti rođendan Ikar se zadržao u servisu, seo za volan audija, ubacio u kola pet flaša rakije i dva boksa cigareta, i uputio se za Mađarsku. Tamo je istočio dizel, prodao za duple pare rakiju i cigarete i kupio mandarine, koje su u Ukrajini bile deficitarna roba, kao i čokolade i žvake sa stranim etiketama, za koje su deca gnjavila svoje roditelje po ceo dan. Zaradu od dizela Ikar je podelio sa carinicima a mandarine i slatkiše je prodao mesnim preprodavcima čim je prešao granicu. Oterao je auto nazad u servis i u četiri ujutru već je bio u svom krevetu. Za jednu noć je zaradio 45 dolara – mesečnu platu nekoliko ukrajinskih nastavnika.

Ovaj biznis Ikaru se veoma dopao, pa je nastavio da za male pare danju radi u autoservisu, kako bi noću tuđim automobilima mogao da švercuje robu. Treba reći da je Ikar bio veoma promišljena osoba, tako da nije uludo potrošio ni kopejku od zarađenog novca; štedeo je pare planirajući da dogodine kupi auto i time stavi tačku na argatovanje u autoservisu. Ta usmerenost ka cilju bila je glavna crta njegovog karaktera: kad bi Ikar skovao neki plan, nije se smirivao dok ga u potpunosti ne realizuje. Tako da je vrlo brzo, već kao dvadesetogodišnjak, stekao reputaciju poslovnog čoveka u Medvedovu i na najbližim graničnim prelazima. Sa dvadeset i pet već se mogao pohvaliti ozbilnjim imetkom, auto-parkom sa više vozila od kojih je svaki imao rezervoar kao podmornica, ženom i mestom člana Medvedovske gradske skupštine.

Petnaest godina kasnije trik sa švercovanjem goriva izgubio je svaki smisao. Mađarska je ušla u Evropsku uniju i cene benzina i dizela su uprosećene – postale su kao u čitavoj

Evropi. Neka razlika je još uvek ostala, ali ona je mogla prehraniti samo jednog čoveka, nekakvog sitnog švercera. Carinici su sad zapisivali i koliko ima goriva u rezervoaru i kilometražu, pa ako bi se čovek vraćao preko istog prelaza pola sata kasnije sa praznim rezervoarom i to prošavši svega tri kilometra, čekala ga je velika kazna. Tako da su šverceri sada ulazili u Mađarsku sa punim rezervoarom, prodavali gorivo, a onda bi se odvezli na neki parking i ostajali tamo po pet-šest sati. Kilometražu su podizali posebnim uređajem nalik mlinu za meso: spojš ga sa brzinomerom, vrtiš ručicu i za nekoliko minuta dobiješ potrebu kilometražu. Posle svega toga vraćaš se na granični prelaz, carinik vidi da si ostao u inostranstvu sedam sati i da si za to vreme vozio čak 700 kilometara, tako da je jasno da ti rezervoar mora biti prazan. Tako su šverceri izbegavali da plate kaznu, ali su i zarađivali vrlo malo – nekih dvadeset dolara po jednom prelasku, a sve je to trajalo i po deset sati.

Jasno da tako sitna zarada nije mogla zanimati Ikaru, koji je već postao magnat i kralj granice. Osim toga, on je imao i odgovarajuće obrazovanje, takvo koje mu je omogućilo da konstruiše najefikasnija i najpogodnija transportna sredstva namenjena švercovanju.

Njegov auto-park je rastao iz godine u godinu a vozila su postajala prave himere. Posle prvog automobila koji je kupio – starog opela – Ikar se više nije zaustavljao, kupujući i remontujući vozila kojima je mesto odavno bilo na auto-otpadu, a koja je njemu uspevalo da pretvori u prave tankere šverca. Tako je imao jednu staru nivu čiji je rezervoar mogao da primi skoro dvesta litara i ličio na veliki jastuk ispod haube. Nešto kasnije nabavio je autobus ikarus i glumio međunarodnog prevoznika putnika, predstavljajući svoje rođake kao turiste. Ali zato se u dnu autobrašuna krio rezervoar kome nije bilo ravnih na čitavoj zapadnoj granici Ukrajine, od skoro petsto litara. Upravo zbog tog ikarusa je i dobio u Makedoniju nadimak „Ikar“.

Zapravo, Ištvana bi više odgovarao neki drugi nadimak, na primer, Ihtiandar ili Amfibija. Neko vreme meštani su ga zvali Kursk, pošto su se opisani događaji dešavali upravo početkom dvehiljaditih, kad je potonula ruska podmornica tog imena. Ali negde oko prelaska iz starog milenijuma u novi gorivo je i u Ukrajini postalo tek nešto malo jeftinije nego u Mađarskoj, Rumuniji ili Slovačkoj, pa se i zarada od šverca drastično smanjila. Zato su benzin i dizel zamene cigarete, na koje je akciza u Evropskoj uniji bila skoro deset puta veća nego u Ukrajini. Tu se i Ikar, uviđajući da su se vremena promenila, polako prebacio na šverc cigaretu. Ali carina je uvela stroga ograničenja: jedan čovek nije mogao preneti više od jednog boksa cigareta, a posle par godina dozvoljena količina je smanjena na samo dve pakle po osobi. Period preorientacije biznisa Ikar je preživeo tako što je i dalje vozio ikarus i zarađivao neku crkavicu na gorivu, samo što je autobus sada bio pun putnika, njih po 65, s tim što je svaki od njih nosio maksimalno dozvoljenu količinu pića i cigareta. Na taj način se još neko vreme moglo pristojno zarađivati, ali uskoro je svima postalo jasno da će i na tu radnju brzo biti stavljen katanac.

Treba priznati Ikaru da se ni u novim vremenima i okolnostima nije izgubio. Naprotiv: prisetio se azbuke svog obrazovanja i dao se u račun. Ideja mu se zasnivala na tome da će, kao prvo, svake godine preko graničnih prelaza moći da se preveze sve manje i manje robe, što znači da će njegovom biznisu uskoro doći kraj. Kao drugo, ni malo nije izgledalo da će

se Ukrajina u doglednoj budućnosti pridružiti velikoj porodici evropskih naroda, što znači da će razlika u cenama – zbog akciza i poreza – sa Evropskom unijom ostati još mnogo godina, pa se na tome može još dugo i dobro zarađivati. Samo, kako obići carinu i preneti robu? Najlakši put vodio je kroz šumu gde je granica bila više prividna nego stvarna: ograda od bodljikave žice visoka dva metra u kojoj se lako mogao napraviti otvor. Kroz takav otvor, kao kroz ušicu igle, Ikar je mogao da iznese iz Ukrajine čitave Karpatе i celu Zakarpatsku oblast, ali problem je u tome što on nije bio jedini koji se toga setio: u oblasti, u Užgorodu i Mukačevu, operisali su mnogo ozbiljniji likovi, koji su prvi poslali svoje karavane kroz šumu. Ti novi veletrgovci bili su lokalni političari i šefovi carinske službe, a sa vremenom, uvidevši isplativost i potencijal ovog biznisa, pridružili su im se i velike gazde iz Kijeva. U tu svrhu su u parlamentu formirali vanredni komitet za borbu protiv krijumčarenja, pa su došli u Zaparpatje, pripretili lokalnim političarima i carinicima najstrožim kaznama po zakonu, posle čega su ovi jednostavno pristali da šalju određeni procenat gore – i biznis je nastavio da cveta. Ukratko, kroz karpatske šume kretale su se tako krupne zverke da je bilo bolje ne naći im se na putu.

Ali Ikar nije obesio nos. Došao je na još bolju ideju: roba se može švercovati i vodenim putem. Tisa iz Zakarpatja teče u Evropsku uniju, u Mađarsku. Cigaretе se mogu jednostavno dobro zapakovati i staviti u vodu, a njegovi saradnici će ih onda pokupiti sa druge strane granice. Ikar je izvršio nekoliko eksperimenata i uvideo da se boksovi cigareta ne mogu tako švercovati: na odredište je doplivalo svega dvadeset procenata poslate robe. Nešto se zakačilo za granje i travu, a više od polovine matica je izbacila na obalu na raznim mestima. Zato je Ikaru bilo potrebno plovilo, i to takvo koje graničari neće moći da vide a koje će, istovremeno, njegov vlasnik moći neprestano da nadzire.

Drugim rečima, bila mu je potrebna teledirigovana mini-podmornica. Ali kako da napravi takvo nešto? U Medvedovu, gde je vrhunac tehnologije predstavljaо automat za kafu u holu poreske uprave? I to, automehaničar sa diplomom Politehničke škole? Pa vrlo jednostavno: Ikar je uzeo plastično bure od sto litara u kakvom seljaci kisele kupus za zimu, napunio ga sa skoro četiristo boksova cigareta, dobro zatvorio i stavio na površinu jednog jezerceta blizu Medvedova. Bure je, ne odmah ali ipak prilično brzo potonulo. Onda je napravio tri prstena od tvrdog stiropora i dva od drveta i navukao ih na bure; sad se bure držalo na površini vode kao pravi splav. To mu takođe nije odgovaralo. Zato je skinuo po jedan prsten od drveta i stiropora, posle čega se njegova amfibija spustila na nekih trideset santimetara ispod vode – dovoljno da je ne vide graničari, a da ne zapne negde za dno plitke Tise, za koju su lokalni Cigani govorili da je reka po Isusovoј meri: može se pregaziti a da se ne pokvase jaja.

Sad mu je ostalo da buretu doda mali motor sa kormilom, tako da ga ubrza i usmeri, kao i radio-predajnik koji će pokazivati gde se tačno u svakom trenutku nalazi roba. Sve te probe i pripreme oduzele su Ikaru dva meseca, posle čega je napustio svoje džipove i ikaruse i prebacio se na razvoj vlastite flote. I već za pola godine imao je petnaest burića-amfibija koji su dvaput dnevno plovili za Mađarsku, donoseći svom vlasniku ogromnu zaradu u dolarima. S one strane granice lovili su ih Ikarovi saradnici, pa bi ih raspečatili i prodava-

li cigarete, a prstenove bi zajedno sa motorima pakovali u najlon, stavljali u buriće i odozgo kamuflirali sa trideset santimetara kiselog kupusa da bi ih tako vratili u Ukrajinu. Naime, minijaturni motor je mogao dosta toga, ali ne i da vrati bure protiv matice natrag u Medvedov. Mađarski i ukrajinski carinici dugo nisu mogli da se dosete šta, zapravo, radi Ikar, jer dovoziti kiseli kupus iz Mađarske, gde je bio duplo skuplji, nikako nije moglo biti unosno. Sam Ikar je tvrdio da mu mađarski kiseli kupus više prija jer je kiseliji – a ko može da mu zabrani da uvozi kupus?

Ali ni to nije moglo večno trajati. Carinicima s obe strane granice je bilo jasno da tu nešto nije u redu, da im se novac provlači ispred nosa, pa su pojačali kontrolu. U jednoj od takvih kontrola mađarski carinik je probio sloj kiselog kupusa u buretu dugačkim nožem – vrh noža je udario u nešto tvrdo. Tako je sve i otkriveno. Još dugo su novine pisale da je između Ukrajine i Mađarske plovila čitava flota podmornica. Iako mu je poslovni poduhvat propao, Ikar je uspeo da izbegne zatvorsku kaznu: umesto njega u zatvor je otiašao vozač kamiona koji je dovozio „kace sa kupusom”, neki priprosti Kolja, kome su pripisali čitavu tu lukavu i tehnički besprekornu švercersku šemu. Ikar nije ispao šupak, nego je za ovo preuzimanje krivice dobro platio vozačevoj ženi: po pet hiljada dolara za svaku od tri godine zatvorske kazne. Tako su svi bili zadovoljni: i Kolja sa svojom ženom, i obe carinske službe, koje tako strogo i savesno paze da se zakon poštuje, i novinari koji su još nekoliko meseci prežvakavali ovu temu i pokušavali da izračunaju koliko je krijumčar zaradio od svake ture. Jedan novinski članak, koji je napisala studentkinja žurnalistike Užgorodskog univerziteta, počinjao je podsećanjem na to da je ispod Karpata nekad bilo more, tako da je moreplovstvo Ukrajincima u genima, pa nije čudo što je neko odgovorio na zov predačke krvi.

Dakle, bili su zadovoljni svi osim, naravno, Ikara, koji je izgubio izvor prihoda. Ikar je bio toliko razočaran da je neko vreme mislio čak i na to da se prebaci na legalno poslovanje – već je, hvala Bogu, imao dovoljno kapitala za to. Mislio je, ali se brzo predomislio. Legalno poslovanje u zemlji čije zakonodavstvo podstiče samo mahinacije, prevare, duplo knjigovanostvo? Hvala lepo, nije on tako glup. Ali šta mu je preostalo?

Ikar nije dobio nadimak Ihtiandar, Amfibija ili Kursk upravo zato što se posle opisanih događaja njegov biznis iz vode vrlo brzo digao u nebo. Pošto je granica bila zatvorena, preko Tise su Mađari pružili mrežu kroz koju se čak ni riba nije mogla provući, što je izazvalo negodovanje ekologa u čitavoj Evropi, a kroz šume su svoju robu prevozili samo najveći lopovi – političari, Ikaru je preostalo jedino nebo. Jednom će o tome biti snimljen holivudski film, kao o velikim biznismenima Fordu ili Gejscu, jer je početak i ove grandiozne priče o uspehu takođe bio neobičan. Evo kako je to bilo: Ikar je ležao u visećoj mreži u svom dvorištu, pijuckao pivo, terao rukom muve i slušao na radiju „Čestitke i pozdrave“. I tu je iznad njega proleteo mali papirni avion koji je sa sprata njegove kuće bacio sin. Naš junak je iskocio iz mreže prevrnuvši flašu piva, razbivši radio-kasetofon i umalo slomivši noge, pa je stao da juri po dvorištu kao lud. „Mama, mama – počeo je da zove klinac – brzo dođi da vidiš: tatu je pčela ubola u dupe!“

Ali nije to bila pčela nego nešto sa mnogo oštijim žalcem: bila je to ideja. Upravo tog časa, zahvaljujući sinovom avionu od papira, Ikar je shvatio da mu ni konkurenti ni zakon

ne mogu stati na put: Bog je tako stvorio čoveka da ovaj može ne samo da hoda i pliva, nego i da leti. Sad je samo trebalo naći avion. To, naravno, nije morao niti ni Boing ni An-24, dovoljan je i avion za zaprašivanje komaraca. Uostalom, čak i ta primitivna letelica bila je prevelika za ovaj posao koji se morao obavljati neprimetno. Da, avion za zaprašivanje mogao je iz jednog cuga da prebaci milion cigareta, ali je zahtevao pravo avionsko gorivo i možda kratke ali ipak prave piste s obe strane granice. Na biznis sa takvom infrastrukturom mogao je pretendovati možda samo Predsednik, tako da je naš junak rešio da smanji appetit i pogleda kako stoje stvari sa skromnim deltaplanima.

Brzo se ispostavilo da nijedan model prisutan na tržištu ne zadovoljava Ikaru. S jedne strane, deltplani su zahtevali posebno registrovanje, što je u tako malom i mirnom mestu kao Medvedov moglo izazvati previše pitanja. S druge strane, svi oni su imali vrlo malu nosivost: osim pilota mogli su poneti do dve kartonske kutije sa boksovima cigareta, na čemu se moglo zaraditi pišljivih dvesta dolara. A šta ako ga uhvate i zaplene deltplan? Bankrotiraće, upašće u minus, umreće u dugovima.

I tako je Ikar rešio da konstruiše letelicu sâm. Za početak, osim u deltplanima, uzor je tražio u vazdušnim zmajevima i avionima. I zaključio je da trup mora biti lagan, od aluminijsuma, da krila moraju imati dovoljno velik raspon, kako se letelica ne bi odmah srušila, a motor istovremeno ne suviše težak a dovoljno jak. Tu su mu dobro došla i ona primitivna znanja koja je stekao radeći u auto-servisu. Ikar je kupio nekoliko časopisa sa tekstovima o aviomodelarstvu, pogledao šta o tome ima na Internetu i počeo da pravi svoju letelicu. Odmah joj je dao i radni naziv – G-2004, gde je G značilo granica, a 2004. je bila naredna godina, ona u kojoj je pronalazač nameravao da pokrene svoj nebeski biznis.

Sve to nije bilo tako lako izvesti, i na putu do cilja energični Ikar je zapinjao o nekoliko desetina manjih i većih prepreka i iskušavao svoj entuzijazam na porazima i banalnom nedostatku neophodnog materijala. Ali ipak je 1. maja 2004. godine Ikarov G-2004. bio spreman za svoj prvi let. Datum nije odabran slučajno: baš toga dana se EU po ko zna koji put proširivala, u njeno punopravno članstvo stupalo je nekoliko srednjoevropskih zemalja, među kojima je bila i Mađarska, pored čije granice se nalazi i Medvedov. I baš za ovaj prvi maj predviđene su proslave sa vatrometima i govorima političara. A to znači da se ni na granice neće posebno paziti, pa je Ikar mogao bez velikog rizika da izvede svoj prvi eksperimentalni let.

Mada nije bio baš prvi, jer je prvi pokušaj pokoravanja neba izveo još u februaru, na pašnjaku iza velike šupe svog seoskog imanja. Tada se G-2004 posle četrdeset metara rulanja podigao na otprilike dva metra iznad tla. To nije bilo dovoljno, posebno ako se avion-čić natovari cigaretama, pa je konstruktor zamenio metalna krila krilima od šperploče, a motor iz džipa jačim a lakšim motorom najnovijeg modela japanskog motocikla. Posle toga trebalo je da se avion podigne na visinu od barem osam metara. I zaista, već u aprilu Ikar je na vlastitom čedu preleteo farmu. Još nekoliko sitnih poboljšanja, i sve je bilo spremno za let predviđenog dana.

Ikar je odabrao deo granice nekih petnaest kilometara od Medvedova, u pustom ravnicičarskom kraju. Kamionom je dovezao svoj G-2004 na mesto poletanja, tamo je sve

pripremio i čekao sumrak. Sve je moglo da prođe kao po loju, da švercera nije obuzela pohlepa. Ispočetka je htio da se ograniči na dve velike kartonske kutije sa boksovima cigareta za prvi let, ali je tokom duga četiri sata čekanja na pustopoljini njegova uvjerenost da će sve proći dobro porasla, pa je utovario još četiri kutije. Najzad, on sam je projektovao letelicu za osam do deset kutija, tako da je sve moralno ispasti dobro. G-2004 je imao za rulanje poljanu od nekih pedeset metara, nakon čega je trebalo da uzleti i postepeno dostigne visinu od oko 8 metara; to je bilo sasvim dovoljno da preleti ogradu od bodljikave žice koja je predstavljala granicu i drveće koje je raslo u međugraničnom pojusu, i da se zatim prizemlji u mađarskoj ravnici. A na toj visini bi, istovremeno, ostao nevidljiv za radare.

Aviokonstruktur i pilot-početnik je sve proračunao dobro i pametno, prevideo je samo jačinu veta. Njegov avion je uzleteo, ali je dinamika dostizanja visine omanula, pa je Ikar zakačio vrhove prvih mađarskih stabala, izgubio kontrolu, motor je zaribao i G-2004 se zaustavio u krošnji drveta, između neba i zemlje, kao pogodjena patka. Bio je to krah. Buka i dim doveli su graničare i carinike s obe strane, pripite povodom proslave. Ispočetka nisu mogli da veruju svojim očima: pred njima se u vazduhu zaglavilo nekakvo čudo kućne radnosti iz kojeg su virile kutije sa natpisom Marlboro, a iz centra čitave konstrukcije visio je glavom nadole debeluškasti čikica sa motociklističkom kacigom i velikim ženskim naočarama za sunce.

Na prvom saslušanju Ikar se držao vrlo samouvereno, odbacio je svaku optužbu za krijumčarenje, odbio da sarađuje sa istražnim organima i pretio svima da će biti izbačeni iz službe. Ispostavilo se da je gordi osvajač neba tokom onih nekoliko sati, koliko je čekao sumrak, stigao dobro da se nalije, tako da mu je more bilo do kolena. Tvrđio je da je letelicu konstruisao za sebe lično, jer mnogo voli da leti, i da nije nameravao da prelazi nikakvu granicu – na mađarsku stranu ga je jednostavno odbacio jak nalet veta. Na pitanje, šta mu je onda trebalo da nosi sa sobom šest kartonskih kutija marlbora, što nikako nije malo – šezdeset hiljada cigareta – Ikar je hladnokrvno odgovorio: „Ja sam strastveni pušač i imam fobiju od ostajanja bez duvana. Zato sam poneo sa sobom toliko cigareta; da mi se nađe“.

Jedne velike ukrajinske novine su posvetile skoro celu stranu ovom slučaju, sa jednostravnim i upečatljivim naslovom „Ikar iz Medvedova“. Ovaj sasvim odgovarajući Ištvanov nadimak se svima toliko dopao da ga od tog časa više niko nije ni zvao drugačije. Odsedevši tri godine, Ikar je izišao na slobodu, ali se nije okanuo svoje rabote: i dalje se bavio krijumčarenjem, iako u mnogo skromnijim razmerama. Bilo kako bilo, Tis je imao pravo: ako u njihovom gradiću Bogu iza nogu postoji neko ko može poverovati u njegovu, Tisovu, grandioznu zamisao, bio je to upravo Ikar. Osim toga on je, za razliku od nastavnika istorije, još uvek imao dovoljno novca za ostvarenje takve zamisli. I ne samo novca, nego i vezâ; samo tri godine nakon izlaska iz zatvora, u oktobru 2010-e, Medvedovci su izabrali Ikara za člana oblasnog komiteta. Zatvorska prošlost nije sprečila glasače da izaberu kandidata koji se u svom programu zaklinjao da će poštovati zakon i obećavao bolji život već danas;

najzad, početkom iste te godine Ukrajinci su izabrali sebi za predsednika nekadašnju zatvorsku ptičicu,³ tako da se Ikar odlično uklapao u paradigmu nove elite.

Kočnice na Tisovom biciklu nisu radile – nikako nije imao vremena da ih popravi – te iako je nastavnik istorije na vreme prestao sumanuto da okreće pedale, nije uspeo da dovoljno smanji brzinu tako da zdrav i čitav siđe sa bicikla; on je punom snagom verglao do Ikarove kuće i, kad je shvatio da neće uspeti da se zaustavi, počeo je da koči cipelama o zemlju, a onda je zapeo, izgubio ravnotežu i pao jajima na ram između sica i kormana, cijuknuo kao mačka pa tresnuo o metalnu kapiju Ikarove kuće. Kad je krijumčar, čuvši taj tresak i jauk, dotrčao iz dvorišta, Tis je još uvek ležao pod biciklom, stenući i držeći se obe-ma rukama za mošnice. Prednji točak njegovog bicikla se iskrivio a zadnji se vrteo, kao u cirkusu, iznad nastavnikove glave. Kad je Tis na Ikarov pozdrav malo podigao glavu, točak mu je zakačio šešir i oduvao ga u jendek pored puta.

Ikar je imao sve razloge da misli kako je Tis po ko zna koji put došao da pozajmi pare, koje nikad neće biti vraćene, pa mu je čak palo na pamet da će svom baksuznom prijatelju morati da doda na pozajmicu i za novi bicikl, ali se ovog puta prevario. Jer, prvi put za sve godine njihovog druženja Tis nije došao da traži, nije došao praznih ruku... dobro, možda je ipak došao praznih ruku, ali zato pune glave. Već za nekoliko trenutaka Tis je, užagrenih očiju, nešto objasnjavao Ikaru, a ovaj je ispočetka nepoverljivo gledao svog školskog druga, zatim je skrenuo pogled na Tisov šešir, koji je sad ležao pored kapije i u kome je već stigla da se ugnezdi jedna kokoška, a onda je pogledao Tisa pravo u oči. Sažaljenje na Ikarovom licu zamenila je podrugljivost, a ova je prešla u zainteresovanost. U jednom trenutku, ot-prilike posle deset minuta Tisovog vatrenog monologa, uzeo je prijatelja pod mišku i povukao ga ka svom automobilu.

– Sedi, malo ćemo se provozati, tako nas niko neće čuti. I pričaj, izgledaj da tvoja ideja i nije tako sumanuta kao što mi se u prvi mah učinilo – rekao je Ikar zamišljeno.

Dva druga su sela u auto i odvezla se van grada, terajući začuđene prolaznike da se okreću za automobilom koji se vukao ulicama polagano kao kornjača i čiji vozač nije mogao da odvoji začuđeni pogled sa svog saputnika. A i taj saputnik se ponašao kao da je lud: sve vreme je mahao rukama i uzvikivao nešto, ali se njegove reči nisu mogle razabrati od zvuka motora, kao zapomaganje utopljenika od šuma talasa.

(S ukrajinskog preveo **Andrij Lavrik**)

---

³ Viktora Janukoviča (r. 1950). Njegov otac, Belorus litvanskog porekla, bio je deportovan zbog saradnje sa nacistima; on sam je dvaput osuđen, prvi put sa 17 godina na tri godine zbog ulične pljačke, kasnije na šest godina zbog napada i nanošenja telesnih povreda; oba puta nije odležao čitavu zatvorskou kaznu (zbog dobrog ponašanja tj. saradnje sa organima), a koliko je zapravo proveo u zatvoru, teško je reći jer se o tome iznose različiti podaci, ili se ovaj deo Janukovičeve biografije potpuno zaobilazi. (Prim. prev.)